

СЕМАНТИКА. ПСИХОЛІНГВІСТИКА. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'373.4:355.01(470:477''2022/202''(045)
DOI: 10.31651/2226-4388-2023-34-42-48

КОНЦЕПТ «НЕНАВИСТЬ» У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНЦІВ ЧАСІВ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ 2022–2023 РОКІВ

*Р. О. Христіанінова, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови, Запорізький національний університет
(Запоріжжя, Україна)*

e-mail: khrystianinova@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0045-1026>

У статті проаналізовано основні ознаки концепту «ненависть» у мовній картині світу українців до і після початку повномасштабної російсько-української війни 2022–2023 років. Установлено, що в мирний час концепт «ненависть» вербалізує деструктивне моральне почуття, спрямоване на знищення об'єкта ненависті чи нанесення йому максимальних збитків.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що вперше констатовано зміни сенсу названого концепту в умовах великої війни 2022–2023 років. Із цією метою проаналізовано найменування ворогів, широко використовувани в медіапросторі. Основний масив матеріалу відібрано з телеграм-каналів сил спротиву на окупованій території та телеграм-каналів адміністрацій українських територій, прилеглих до районів бойових дій.

Результати дослідження дають змогу стверджувати, що концепт «ненависть» у мовній картині світу українців часів широкомасштабної війни 2022–2023 років може бути конкретизований як «відплатна ненависть». Основними характеристиками концепту «відплатна ненависть» є: 1) емоція високої інтенсивності; 2) породжена почуттям огиди до підлого ворога, негідного звання людини; 3) передбачає знищення ворога, оскільки він є загрозою для вироблених людством цінностей співжиття; 4) спрямована на відстоювання демократичних ідеалів цивілізованого суспільства, отже, має конструктивний характер.

***Ключові слова:** ненависть, відплатна ненависть, концепт, лексема, сема, інтегральна сема, тематична група, найменування.*

Актуальність. Концепт *ненависть* вербалізує універсальний феномен емоційного життя людини. На думку Є. Малярчука, *ненависть* у своїй феноменологічній даності – це змістовне інтенційне переживання, об'єкт якого має негативну цінність, а тому сприйманий як такий, що не повинен існувати в спільному із суб'єктом життєвому просторі [3, с. 98]. Дослідники, які аналізували *ненависть* у мирний час, підкреслюють деструктивний характер цього почуття, пов'язаний із відсутністю моральності, людяності в стосунках, оскільки воно спрямоване на знищення об'єкта ненависті чи нанесення йому максимальних збитків [2, с. 185].

Із 24 лютого 2022 року, коли відбулося повномасштабне вторгнення Росії на територію України, реальність, у якій опинилися українці, докорінно змінилася. Багато з них прямо чи опосередковано зіштовхнулися з варварськими діями окупантів на нашій землі, що цілком умотивовано викликало появу почуття *ненависті* до ворогів. Відчуття *ненависті* в умовах війни стає цілком нормальною реакцією психіки людини щодо ненормальних явищ у її житті. Унаслідок цього, почуття *ненависті* перестали сприймати як суто негативне, аморальне, воно набуло нового сенсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зміна сенсу почуття *ненависті* в нових умовах потребує від науковців адекватної інтерпретації цього феномену. У філософії та психології акцентують на осмисленні проблеми, чи може *ненависть* відіграти свою позитивну мотивувальну роль у справедливій боротьбі українського народу за свою свободу

і незалежність. Відповідь на це запитання дослідники намагаються знайти через з'ясування онтологічних, гносеологічних і власне етичних аспектів названого почуття [3, с. 98]. На думку науковців, ненависть не тільки містить низку негативних емоцій, зокрема злість, роздратування, образу тощо, але й здатна викликати активну діяльність, спрямовану проти об'єкта ненависті [6, с. 283–284]. Водночас сам об'єкт ненависті в науковій літературі натепер чітко не окреслений. У психології ненависть визначають як стійке активне негативне почуття суб'єкта, спрямоване на явища, що суперечать його потребам, переконанням або цінностям [там само], як «довготривалий комплекс негативних настановлень, мотивів, емоцій і схильностей, спрямованих на предмет, яким може бути як людина чи група людей, так і будь-який неживий об'єкт, процес чи явище» [2, с. 185]. За такого визначення об'єкт ненависті розуміють дуже широко. Натомість, на думку Є. Мулярчука, об'єктом ненависті може бути лише інша людина або мисляча істота, а не обставини чи речі [3, с. 100]. У пропонованій статті будемо дотримуватися саме такого розуміння об'єкта ненависті.

Нове витлумачення почуття ненависті потребує дослідження змін і в інтерпретації концепту «ненависть» – ментальної одиниці, яка фіксує уявлення українців про це почуття, що й визначає актуальність пропонованої розвідки.

Мета дослідження – виявити й обґрунтувати зміни в інтерпретації концепту *ненависть* у реаліях великої війни 2022–2023 років на основі аналізу засобів репрезентації цього концепту в мовній картині світу українців.

Матеріали й методи дослідження. Оскільки концепт *ненависть* набуває мовної об'єктивації, його зміст і структуру можна встановити на підставі аналізу засобів його вербалізації [4, с. 118]. Відразу зазначимо, що саму лексему «ненависть» українці використовують у своєму мовленні досить рідко, що засвідчує аналіз дописів та їхніх обговорень у різних групах у медіапросторі. Оскільки ж концепт «ненависть» належить до ментальних одиниць, які фіксують уявлення людей про нематеріальне явище, то окреслити його можна й через аналіз проявів цієї емоції в висловленнях щодо об'єкта ненависті, яким для українців у реаліях повномасштабної війни 2022–2023 років постають вороги українського народу – російські загарбники та їхні посіпаки. Щоб виявити зміни в інтерпретації концепту «ненависть», проаналізуємо найменування ворогів, широко використовуваних в медіапросторі. Основний масив матеріалу відібрано з телеграм-каналів сил спротиву на окупованій території та з телеграм-каналів адміністрацій українських територій, прилеглих до районів бойових дій.

У пропонованому дослідженні використано такі методи: аналіз філософських, психологічних та мовознавчих наукових праць із розглядової проблеми – для окреслення теоретичного підґрунтя дослідження; структурний метод, зокрема його методика компонентного аналізу, – задля визначення семного складу лексеми «ненависть» та лексем-найменувань ворогів; контекстуальний аналіз – для виявлення конотації слова в контексті; метод інтерпретації – для пояснення змісту лексем-найменувань; описовий метод – для систематизації та класифікації досліджуваного мовного матеріалу.

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасні дослідники розглядають концепти як складні ментальні одиниці високого рівня абстрагування, що фіксують специфічні уявлення народу, випрацьовані його багатовіковим досвідом сприймання й розуміння явищ і процесів довкілля та людини в цьому довкіллі. У концепті виокремлюють кілька його складників – поняттєвий, образний і матеріально-знаковий.

Поняттєвий складник концепту виявляють через семний аналіз лексеми, що його вербалізує. У лексемі «ненависть» дослідники зазвичай виокремлюють такі семи: 1) емоція високої інтенсивності; 2) украй загострена емоція, що межує з ворожістю; 3) ненависть передбачає бажання зла у ставленні до об'єкта; 4) основою ненависті може бути огида [1, с. 18].

Тематична група «ворог» охоплює найменування: 1) російських окупантів, які безпосередньо перебувають на території України; 2) очільників ворожої держави, які розв'язали війну; 3) колишніх українських громадян, які стали посібниками загарбників на

окупованих територіях; 4) громадян Росії, які підтримують війну та схвалюють злочинні дії керівників держави. Водночас погоджуємося із зауваженням Є. Мулярчука, що в час нинішньої війни важко втриматися від упередженості стосовно всіх росіян як убивць і катів [3, с. 100], що підтверджує й зібраний фактичний матеріал, хоч це певною мірою не об'єктивно. Тому виокремлюємо ще одну підгрупу – найменування ворожої держави загалом та її жителів. Найрепрезентативнішою постає тематична підгрупа на позначення російських окупантів, які безпосередньо перебувають на території України. Саме цю підгрупу взято для аналізу в пропонованій статті.

У найменуваннях російських окупантів, які безпосередньо перебувають на території України, фіксуємо вияв емоційного несприйняття ворогів. За мотиваційними зв'язками можна виокремити кілька підгруп таких найменувань.

Підгрупа найменувань з інтегральною семою 'істоти, які не мають людської сутності' охоплює лексеми *антилюди, недолюди, нелюди / нелюді*: *Антилюди за це обов'язково будуть відповідати* [Бердянськ в окупації. 18 січня 2023]; *За даними розвідки, кількість загиблих та поранених досягає 100 недолюдей* [ТСН. 24 липня 2022]; *рабсіяни нелюди* [Запоріжжя.Інфо. 23 листопада 2022]; *Цієї ночі російські нелюді обстріляли два села однієї з громад Запорізького району ракетами С-300* [Запоріжжя.Інфо. 21 листопада 2022]. У «Словнику української мови» зафіксовано: *нелюд* – «жорстока, зла, бездушна людина» [5, т. 5, с. 332], *недолюд* – «зневажл. Те саме, що недолюдок» [5, т. 5, с. 294], *недолюдок* – «зневажл. Той, хто не гідний звання людини через свої потворні дії та вчинки» [там само]. Лексеми *антилюди* словник не фіксує, але семантика її абсолютно прозора. «Словник української мови» подає *анти...* – «Префікс, що вживається для творення слів із значенням протилежний, ворожий чому-небудь» [5, т. 1, с. 49]. Звідси *антилюди* – істоти, протилежні, ворожі до людей.

Найменування з інтегральною семою 'людиноподібні фантастичні потворні істоти'. До цієї підгрупи зараховуємо лексеми *гобліни, орки / оркі, потвори, чорти* та описову назву *оркоподібні істоти*: *Най на болотах своїх в своїх смердючих магазинах скупляються <...> гобліни рашистські!* [Бердянськ в окупації. 7 січня 2023]; *орки отримали гарячі привітання* [Запоріжжя.Інфо. 20 листопада 2022]; *Оркі у Тік Тоці розмістили відео, як драпають з Херсонщини* [Реальна війна. 18 листопада 2022]; *...чорти знову підступно вдарили по обласному центру своїми клятими ракетами зрк с-300* [Бердянськ в окупації. 9 квітня 2023]; *Вночі російські потвори обстріляли величезними ракетами маленьке положове відділення Вільнянської лікарні* [+Бердянськ новини online. 23 листопада 2022]; *В сусідньому Маріуполі вночі на різні види оркоподібних істот хтось влаштував нічне сафарі* [Бердянськ в окупації, 6 липня 2023]. Найменування *потвори, гобліни* зазвичай уживані в поєднанні з прикметниковими означеннями-конкретизаторами *зомбовані, рашистські, російські*. «Словник української мови» подає: *потвора* – «страхотлива фантастична істота; страховище»; «перен. Про люту, жорстоку і т. ін. людину, що втратила кращі моральні якості; недолюдок» [5, т. 7, с. 399]; *чорт* – «надприродна істота, що втілює в собі зло і має вигляд темношкірої людини з козячими ногами, хвостом і ріжками; злий дух, нечиста сила, біс, диявол, сатана» [5, т. 11, с. 362]. Лексем *орк, гоблін* у словнику не зафіксовано, у Вікіпедії знаходимо пояснення: *орки* – вигаданий вид або раса істот із фантастичних, переважно фентезійних творів, зазвичай їх зображають кремезними варварами зі звіриними рисами; *гобліни* – у германському та британському фольклорі мандрівні духи, що збиткуються з людей, переважно зображувані як потворні карлики [<https://uk.wikipedia.org/wiki>].

Широко представлена підгрупа найменувань з інтегральною семою 'тварини та їхнє потомство' (*тварюки, тваринки, звірята, пси, свині, шавки, щури, хробаки, гниди*): *рашистські тварюки знову і знову обстрілюють Херсон* [Запоріжжя.Інфо. 10 січня 2023]; *Тваринки-рашисти зняли черговий брехливий сюжет про те, що у центрі Мелітополя знайшли схрон з українською зброєю (у ящиках с надписами болотною мовою)* [Запоріжжя.Інфо. 11 січня 2023]; *Пологівський універмаг, який "досі тхне свіжоспаленими звірятами"* [Запоріжжя.Інфо. 24 листопада 2022]; *Кілька днів спостерігаємо, як пси*

метушливо возять своїх недобитків до центральної лікарні селища [Запоріжжя.Інфо. 14 червня 2023]; **Рашистські свині** завжди діють, як злочинці: або роби, як я хочу, або я тебе вб'ю [Запоріжжя.Інфо. 14 січня 2023]; **Потикані, убогі, болотні шавки** [+Бердянськ новини online. 22 червня 2023]; **Наша арта нищить рашистських щурів** прямо у їх норах [Запоріжжя.Інфо. 23 червня 2023]; **Пригоди російських хробаків в Україні** [Запоріжжя.Інфо, 18 грудня 2022]; ...**запам'ятовуйте рила місцевих хто з гнидами болотними за одне, скоро буде розплата по повній** [Бердянськ в окупації. 3 лютого 2023]. «Словник української мови» подає: **тварюка** – «збільш.-зневажл. до тварина» [5, т. 10, с. 45]; **пес** – «перен., зневажл. Про погану, негідну людину, що своїми вчинками, діями викликає обурення й загальний осуд» [5, т. 6, с. 340]; **свиня** – «перен., лайл. Неохайна людина /Непорядна, нечемна, невдячна людина» [5, т. 9, с. 72]. Лексему **тваринка** в словнику подано лише з позитивною конотацією – «Зменш.-пестл. до тварина» [5, т. 10, с. 45]. Лексеми **звірята** в словникові не знаходимо. Інші лексеми подані як нейтральні. Але контекстуальний аналіз використання означених лексем щодо окупантів засвідчує їх як негативно забарвлені, зневажливі найменування. Так само, як і в розглянутій вище підгрупі, іменникові назви зазвичай конкретизовані прикметниковими означеннями **рашистські, російські, болотні** або прикладками **рашисти, рабсіяни**.

Найменування з інтегральною семою 'твариноподібні вигадані потворні істоти' репрезентовані переважно складними словами. До цієї групи належать: 1) лексема **чупакабра** в поєднанні з прикметниковим означенням: **Кацапський чупакабра** розповідає казочки, як приїхав воювати в Україну проти "найомників" [Реальна війна. 23 січня 2023]; 2) неологізми, утворені від назв двох тварин (**поросятпесики, свинопси, свинособаки**): **Тепер поросятпесики** почнуть себе ще більше жаліти [Березовий сок, 19 січня 2023]; **Смерть свинопсам** [Бердянськ в окупації. 18 грудня 2022]; **Свинособаки** у селі Примірне, що поруч з Енергодаром, залазять через огорожу та заселяються у хати українців [Запоріжжя.Інфо. 22 грудня 2022]; 3) лексема **хрюкогави**, мотивована звуконаслідуванням тварин: **Нагадаю, що перед звільненням Харківщини хрюкогави** майже захопили Уди [Шрайк Ньюс, 5 березня 2023]; 4) слова, утворені від назви тварини й фантастичної потворної істоти орка (**оркомавпи, орко-саранча, свиноорки**): **3 Полог** повідомляють, що у **орко-мави** загорілася автівка [Запоріжжя.Інфо.15 січня 2023]; **І може в деяких випадках запускати ракети по орко-саранчі з безпечної відстані** [Шрайк Ньюс. 10 травня 2023]; **Свиноорки** лізуть, але ми їх б'ємо, місто контрольоване Збройними силами України [НТА.ua. 25 жовтня 2022]; 5) лексеми, утворені від **свиня** і **руський (свинорус)** або **кацап (свинокацапи)**: **Молодчинка, сміливо! За такі листівочки тамкай можна добряче відхопити <...> від свинорусів!** [Бердянськ в окупації. 1 лютого 2023]; **Ну тепер у свинокацапів <...> не в шоколаді** [Бердянськ онлайн+. 9 червня 2023].

Найменування з інтегральною семою 'брудний' представлені двома лексемами – **бруднодупі, немиті**. На нашу думку, характеристика «брудний» стосується й зовнішніх виявів (українці завжди дивуються, скільки бруду залишають вороги там, де вони були), і моральних якостей ворогів (заплямовані кров'ю невинних людей): **І знову Токмак, і знову гучно і яскраво, і знову акт колективного зажмурювання бруднодупих** [Бердянськ в окупації. 2 липня 2023]; **Натомість немиті** продовжують тероризувати прифронтові Гуляйполе та Орхів... [Бердянськ в окупації. 21 квітня 2023].

Найменування з інтегральною семою 'огидний'. У цій групі зафіксовано дві жаргонні лексеми **мразота, мразі**, обидві запозичені з російської мови, в українській мові їм відповідає лексема **мерзота** – те, що викликає огиду, відразу; щось гидке [https://slovnuk.ua/index.php?swrd]. Ці найменування частіше вживані в поєднанні з прикметниками **болотний, кацапський, рашистський, руснявий**: **мразота** пишається собою, що захопили українське місто [Бердянськ в окупації. 17 січня 2023]; **Вони С. Бандеру шукають, мразі болотні** [Бердянськ в окупації. 3 лютого 2023]; **Так кацапська мразота** робить підстави зі «здачею у полон» [Реальна війна. 18 листопада 2022].

Найменування, об'єднані семою 'смерть'. До цієї групи належать лексеми **жмурки** (фонетичний варіант до слова **жмурики**; **жмур, жмурик** – сленг. покійник), **загнивники**

(іменник-новотвір від дієслова *загнивати* – піддаватися гниттю, розкладатися [5, т. 3, с. 81]), *пакетоподібні, чорнопакетники* (убитих загарбників забирають у чорних пакетах): *Жмурки намагаються мацати з боку Оріхова і Гуляйполя* [Запоріжжя.Інфо. 23 грудня 2022]; *Так за вчора було ліквідовано ще 650 загників...* [Бердянськ в окупації. 22 червня 2023]; *Тупі неосвічені пакетоподібні* [+Бердянськ новини online. 17 листопада 2022]; *Також, наші захисники попікувались і про техніку для чорнопакетників...* [Бердянськ в окупації. 30 квітня 2023].

Найменування з оцінною семою – *убогий* (*перен.* – духовно обмежений; нікчемний [5, т. 10, с. 357]), *лаптеногі* (очевидно, утворене від «*лапотная Россия*», тобто економічно відстала Росія. Так називали селянську Росію до початку ХХ ст., оскільки сільські жителі носили переважно лапті – плетене взуття із кори дерев): *російські фашисти обурені, що українці перестали їх боятися. Ми більше скажемо: ми сміємось над вами, убогі* [Запоріжжя.Інфо, 17 грудня 2022]; *Здохлі лаптеногі та їх залізо бадьорить краще кави* [Бердянськ в окупації. 27 січня 2023].

Близькими до розглядової вище підгрупи є об'єднані семою 'недорозвинуті' найменування *каліч генетична, одноклітинні*: *Хоча сумніваюсь, всі ви орки, ви каліч генетична, без виключень* [Березовий сок, 19 січня 2023]; *У них своя атмосфера бачу... одноклітинні* [Бердянськ в окупації. 8 червня 2023].

Найменування з інтегральною семою 'недавно мобілізовані'. До цієї підгрупи увійшли зневажливі назви військових, примусово набраних до російських збройних сил унаслідок пугінської «часткової мобілізації», оголошеної 21 вересня 2022 року, зокрема лексема *мобік* (недавно мобілізований, не підготовлений до воєнних дій військовий) та утворені від неї *чмобик / чмобік, чмобілізовані, чмобіслави*, семантично пов'язані зі словом *чмо* (нікчемна, морально і фізично недолуга людина, яку всі зневажають): *Російські «мобіки» обурюються, що їм збрехали* [Реальна війна. 18 листопада 2022]; *В рашиці почали «урочисто» заарештовувати чмобіків, які відмовляються їхати на війну в Україну* [ППО – NewsuaНовини. 20 листопада 2022]; *чмобік просить, щоб його обміняли на херсонського єнота* [Запоріжжя.Інфо. 20 листопада 2022]; *чмобілізовані із мурманської області передають привіт губернатору* [Реальна війна. 9 грудня 2022]; *Кажуть, що це було наметове містечко з чмобіславами під Оренбургом* [Реальна війна. 10 січня 2023]. До цієї групи уналежнюємо й лексему *чмоня* (зменш. від *чмо*, позначає людину, до якої ставляться з крайньою зневагою, набуло поширення з березні 2022 року завдяки однойменному інтернет-мему): *Кам'янка забита чмонями* [+Бердянськ новини online. 18 травня 2023].

Найменування з інтегральною семою 'росіяни'. До цієї групи зараховуємо всі фонетично спотворені з метою висміювання назви окупантів, утворені від: 1) ендоетноніма «русский» (*русня / рузня / рузня, рюзькі / рюзьге / руцьке, руцькій, узькі / узкі, русняві, русаки*): *Доброго ранку всім, окрім русні та колобків звісно* [Бердянськ в окупації. 30 квітня 2023]; *Про “отрицательное наступление” рузні на Запорізькому напрямку* [Запоріжжя.Інфо. 23 січня 2023]; *Головне, що рюзьге вірять своєму карлику* [Бердянськ в окупації. 20 січня 2023]; *Пересічний руцькій ніколи не був в «Загниваючій Європі»* [Бердянськ в окупації. 24 грудня 2022]; *З приходом узьких стала вчителем під керівництвом свого чоловіка* [Бердянськ в окупації. 6 лютого 2023]; *Узкім ті лопати щоб поперек горла* [Березовий сок. 26 лютого 2023]; *Ще треба перевіряти руснявих, в яких кольорах їх білизна...* [Бердянськ в окупації. 19 грудня 2022]; *Наші бійці пішли у розвідку в районі Урожайного та взяли в полон кількох русаків, завдяки видатній акторській грі* [Реальна війна. 3 червня 2023]; 2) відомих ще до війни неофіційних, часто зневажливих, назв росіян (*кацапня, кацапнота, мацкалі, мацковіти*): *Шкода, що кацапня по школах лайно своє розносить* [Бердянськ в окупації. 3 лютого 2023]; *Пригадую перші дні війни, коли кацапнота збила румунський винищувач, а потім ще і гвинтокрил, який вилетів на пошуки екіпажу* [Березовий сок. 15 січня 2023]; *Будьте ви мацкалі на віки вічні прокляті щоб вам ніколи і ніде не було спокою* [Березовий сок, 29 січня 2023]; *За три дні... горить в пеклі мацковіти* [Березовий сок, 24 лютого 2023]; 3) слова «росіяни» (*рабсіяни, расіяни / разіяни, РАБззеянци*): *За ніч на території Енергодару*

було весело, але не **рабсіянам** [Запоріжжя.Інфо. 10 грудня 2022]; **расіяни** не зможуть утримати Запорізьку АЕС [Запоріжжя.Інфо. 28 листопада 2022]; Збіговисько убогих істот. Без розуму, честі, совісті і гідності. Одне слово, **РАБззєянці** [+Бердянськ новини online. 22 червня 2023].

Найменування з інтегральною семою ‘зомбовані рашистською пропагандою’. До цієї групи належить лексеми *зомбі* (фантастична істота, жива людина, що цілковито втратила контроль над своїми свідомістю і тілом, перебуваючи під владою сторонньої сили [<https://uk.wikipedia.org/wiki/>]), *победобеси* (від *победобесіє* – «культ Перемоги» в путінській Росії, спрямований на мілітаризацію свідомості, виховання відданості примарній ідеї «російського світу», згуртування населення навколо «національного лідера» [<https://uk.wikipedia.org/wiki/>]), *асвабадітелі* (упевнені у своїй «визвольній» місії): **Русняві зомбі пруть не зважаючи на втрати (за вчора ще +850 ліквідованих «витязів») для досягнення незрозуміло якої мети** [Бердянськ в окупації. 31 січня 2023]; **Вчора <...> в Чернігівці победобеси вирішили, на radoщах, влаштувати сафарі одне на одного** [Бердянськ в окупації. 10 травня 2023]; **Горіла та палала як техніка ворожа так і, безпосередньо, асвабадітелі** [Бердянськ в окупації, 4 липня 2023].

Аналіз розглянутих вище найменувань ворога дає підстави виокремити такі ознаки російських окупантів:

- 1) негідні звання людини через свої потворні вчинки (*антилюди, недолюди, нелюди / нелюді; тварюки, тваринки, звірята, свині, хробаки, гниди*);
- 2) моральні виродки з характерними рисами, що їх приписують чорним силам потойбічного світу чи потворним фантастичним людиноподібним або твариноподібним істотам (*потвори, орки / оркі, гобліни, чорти; чупакабра, поросятпесики, свинопси, свинособаки, хрюкогави; орко-мавпи, орко-саранча, свиноорки*);
- 3) огидні зовнішньо і внутрішньо (*бруднодупі, немиті; мразота, мразі; убогі, лаптеногі; каліч генетична, одноклітинні*);
- 4) зомбовані пропагандою, нездатні самостійно оцінювати реальний стан речей (*зомбі, победобеси, асвабадітелі*).

Комплекс цих ознак породжує в українців справедливу ненависть до ворога, яку пропонують називати відплатною, оскільки вона задає продуктивну мотивацію для захисту, спрямовану на те, щоб зберегти себе, власну країну, відновити соціальний порядок, утримати ціннісну вертикаль, яка є осередням кожної культури і цивілізації [3, с. 106].

Висновки й перспективи. Концепт «ненависть» у мовній картині світу українців часів широкомасштабної війни 2022–2023 років зазнав значних змін, він може бути конкретизований як «відплатна ненависть». Основними характеристиками концепту «відплатна ненависть» є: 1) емоція високої інтенсивності; 2) породжена почуттям огиди до підлого ворога, негідного звання людини; 3) передбачає знищення ворога, оскільки він є загрозою для вироблених людством цінностей співжиття; 4) має конструктивний характер, адже спрямована на відстоювання демократичних ідеалів цивілізованого суспільства.

Список використаної літератури

1. Гороть Є., Троцюк Н. Основні ознаки та засоби вербалізації концепту НАТЕ в англomовній картині світу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2016. Вип. 5. С. 15–19.
2. Кучманіч І. М., Селіванова С. В. Почуття ненависті як об’єкт психологічного аналізу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки : збірник наукових праць*. 2013. Т. 2. Вип. 10 (91). С. 182–185.
3. Мулярчук Є. Ненависть як моральне почуття за часів війни. *Філософська думка*. 2022. № 3. С. 98–110.
4. Пліс В. П. Типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 1. С. 115–120.
5. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

References

1. Horot, Ye. & Trotsiuk, N. (2016). Osnovni oznaky ta zasoby verbalizatsii kontseptu HATE v anhlo-movnij kartyni svitu [The Main Features and Means of Verbalization of the Concept of Hate in the English Linguistic World-Image]. In: *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya «Filolohichni nauky. Movoznavstvo»* [Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University. Series «Philological sciences. Linguistics»], 5, 15–19 (in Ukr.).
2. Kuchmanysh, I. M. & Selivanova, S. V. (2013). Pochuttia nenavysti yak ob'iekt psykholohichnoho analizu [The Phenomenon of Hatred as the Object of Psychological Analysis]. In: *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu im. V. O. Sukhomlynskoho. Seriya: Psykholohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats* [Collection of Research Papers of V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv. Psychological Sciences], 2 (10; 91), 182–185 (in Ukr.).
3. Muliarchuk, Ye. (2022). Nenavyst yak moralne pochuttia za chasiv viiny [Hatred as a Moral Feeling in War Time]. In: *Filosofska dumka* [Philosophical Thought], 3, 98–110 (in Ukr.).
4. Plis, V. P. (2019). Typolohiia kontseptiv u suchasnij kohnityvnij linhvistytsi [The Typology of Concepts in Modern Cognitive Linguistics]. In: *Zakarpatski filolohichni studii* [Transcarpathian Philological Studies], 9 (1), 115–120 (in Ukr.).
5. Bilodid, I. K. (Ed.) (1970–1980). Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language], 1–11. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
6. Shapar, V. B. (2007). Suchasnyi tlumachnyi psykholohichni slovnyk [Modern Explanatory Psychological Dictionary]. Xarkiv: Prapor, 640 (in Ukr.).

THE CONCEPT OF “HATRED” IN THE UKRAINIANS LANGUAGE PICTURE OF THE WORLD DURING THE GREAT WAR 2022–2023

*Raisa Khrystianinova, Doctor of Philology, Professor,
Head of the Ukrainian Language Department,
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
e-mail: khrystianinova@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0045-1026>*

Abstract. Introduction. *In the context of the full-scale Russian-Ukrainian war of 2022–2023, in scientific works on philosophy and psychology a shift in the nature of hatred was ascertained and specified as retaliatory hatred. The new interpretation of the feeling of hatred requires as well a study of changes in the interpretation of the concept “hatred” – a mental unit that captures the Ukrainians perception of this feeling, that determines the relevance of the proposed intelligence.*

Purpose. *To identify and justify changes in the concept interpretation of “hatred” in the great war of 2022–2023 realities based on the analysis of the representation means of this concept in Ukrainians language picture of the world.*

Methods: *analysis of philosophical, psychological and linguistic scientific works, which consider the problem – to outline the theoretical background of the study; structural method, in particular its methodology of component analysis – for determining the seme compound of the lexeme “hatred” and the lexemes of enemies’ names; contextual analysis – to reveal the connotation of a word in context; interpretation method – for content clarification of the lexemes of names; descriptive method – for systematization and classification of the studied linguistic material.*

Results. *The analysis of the enemy’s names used by the Ukrainians gives grounds to single out a complex of features of the Russian occupiers: unworthy titles of a person because of their ugly deeds, disgusting outwardly and inwardly, zombified by propaganda, unable to assess the real state of affairs independently. All of this gives rise to a just hatred toward the enemy and sets a productive motivation for protection aimed to safe yourself, own country, restoring social order, maintaining the vertical of values, which is the core of each culture and civilization.*

Originality. *The concept of “hatred” in the Ukrainians language picture of the world during the full-scale war of 2022–2023 has undergone significant changes and can be specified as “retaliatory hatred”.*

Conclusion. *The main characteristics of the concept of “retaliatory hatred” are: 1) high intensity emotions; 2) originated by a feeling of disgust for a vile enemy, who unworthy title of a person; 3) foresee the destruction of the enemy, as he is a threat to the values of coexistence created by humanity; 4) is aimed to defend the democratic ideals of a civilized society, therefore, it has a constructive character.*

Key words: *hatred, retaliatory hatred, concept, lexeme, sema, integral sema, thematic group, name.*

Надійшла до редакції: 30.04.23.

Прийнято до друку: 04.06.23.